

Messages

V SPOMIN BLAŽENEMU JÁNOSU BRENNERJU IN BOŽJEMU SLUŽABNIKU DANIJELU HALASU

predstavitev del
o njunem življenju in mučeništvu

Kazalo

Uvod	3
V službi vere: žrtev dveh mladih duhovnikov	4
János Brenner	5
Danijel Halas	7
Spomin na mučence	9
János Brenner - spominjanje pred in po spremembi sistema.....	9
Raziskave o življenju in mučeništvu Jánosa Brennerja.....	11
V spomin na DaniJela Halasa	12
O POSTOPKIH BEATIFIKACIJE.....	13
Beatifikacija Jánosa Brennerja.....	13
Beatifikacijski postopek Danijela Halasa	14
Ohranimo spomin nanju.....	15
SPOMINJANJE NA BLAŽENEGA JÁNOSA BRENNERJA.....	15
SPOMINI NA DANIJELA HALASA.....	24
Intervju: msgr. Alojzij Kozar mlajši	25
Zbirka gradiva	26
Blaženi János Brenner	26
Celovita biografska dela.....	26
Podrobne študije.....	27
Izvirni viri	29
5 Kreativne obdelave.....	29
Danijel Halas	30
Lokacije	31
Življenjepis Jánosa Brennerja	31
Spominski kraji	32
Razstave.....	32
Življenjepis Danijela Halasa	33
Spominski kraji	33

Uvod

Ta celovita zbirka gradiva predstavlja življenje in spomine na mučeniška duhovnika Jánoša Brennerja blaženega (1931, Sombotel - 1957 Monošter-Zsida) in Danijela Halasa (1903, Črenšovci - 1945, Hotiza) ter kraje, povezane z njima. Zbirka vsebuje povzetek del, zgodovinske vire, rezultate raziskav in nekaj osebnih spominov. Skozi zgodbo dveh mučencev, njunih žrtev in dogodkov, ki so sledili njunim umorom, se razkriva resničnost zgodovinskega obdobja - Jugoslavije v štiridesetih letih 20. stoletja in Madžarske v petdesetih letih 20. stoletja - ter specifični odnosi med obmejnima območjema. Hkrati je njuno življenje zgled, kako mirno in brez strahu živeti vsakdanje življenje v vsakem političnem sistemu ali neodvisno od njega ter se do konca zavzemati za svojo vero.

Cilj zbirke je bil celovito, informativno in dobro organizirano predstaviti življenje in zapuščino mučencev ter gradivo, ki se nanaša nanje. Ta dokument je sam po sebi zapis o življenju in spominih mučencev, upamo pa, da bo v pomoč tudi tistim, ki želijo izvedeti več o njuni zgodbi. Predstavlja tudi koristno podlago za strokovno organizacijo romanj in mladinskih programov v regiji.

Zbirka je nastala v okviru projekta Neizpovedane zgodbe - romanja na slovensko-madžarskem obmejnem območju, z namenom zagotoviti strokovne podlage za projekt. Namen projekta, znanega pod imenom MESSAGES, je ohraniti in predstaviti skupno versko, zgodovinsko in duhovno dediščino obmejnega območja. Osredotoča se na življenje in spomine dveh mučencev, blaženega Jánoša Brennerja in Danijela Halasa, katerih življenje in mučeništvo sta priložnost za raziskovanje lokalnih dogodkov tega zgodovinskega obdobja.

Projekt bo posebno pozornost namenil vključevanju mladih in lokalne skupnosti ter ustvarjanju žive povezave med preteklostjo in sedanjostjo, kar bo pripomoglo k ohranjanju in prenašanju skupne kulturne dediščine.

Z raziskovanjem spominskih obeležij mučencev in oblikovanjem novih romarskih poti bo projekt MESSAGES pomagal madžarsko-slovenski obmejni regiji najti svoje mesto na zemljevidu verskega turizma.

Projekt MESSAGES se izvaja v okviru programa Interreg VI-A Slovenija-Madžarska, ki ga sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj. Projekt skupaj izvajajo EZTS Muraba, Urad Samouprave Železne županije in občina Lendava. V naslednjem dokumentu je poglavje o blaženem Jánosu Brennerju pripravilo EZTS Muraba, poglavja o Božjem služabniku Danijelu Halasu pa je pripravila Občina Lendava. Dokument je bil pripravljen v madžarski, slovenski in angleški različici, v vsaki različici pa je, razen najpomembnejših del, objavljeno le gradivo, ki je na voljo v posameznem jeziku oziroma ga je mogoče zlahka prebrati s pomočjo spletnih prevajalskih orodij.

V službi vere: žrtev dveh mladih duhovnikov

Med življenjem blaženega Jánoša Brennerja in Danijela Halasa je veliko vzporednic. Življenje obeh je bilo zaznamovano s političnimi spremembami njunega časa; delovala sta v obdobju, ko je bila cerkev pod hudim pritiskom in preganjanjem, in oba sta kot mlada duhovnika postala mučenca.

S svojimi dejavnostmi v skupnosti so pomembno vplivali na svoje vernike, zlasti na mlade, zaradi česar sta postali tarča proticerkvenih političnih sil.

János Brenner je z veliko predanostjo služil svojim skupnostim na madžarskem obmejnem območju, v Rábakethelyu in njeni podružnici, Danijel Halas pa v Lendavi in njeni okolici, kjer so se menjavale okupacijske oblasti in politične sile. Brenner je izstopal s svojo neposrednostjo in ljubeznijo do mladih, Halas pa s svojim delom v skupnosti in odprtostjo do madžarske narodne skupnosti. Vendar je njuna priljubljenost v zatiralskih oblasteh vzbujala strah, saj so njihove dejavnosti krepile versko in skupnostno življenje.

Oba sta se zavestno zavezala nevarnosti, da bi izpolnila svoj poklic, in oba sta umrla kot tragična mučenca. Njihova smrt je bila žalostna posledica proticerkvenih represij, katerih cilj je bil zmanjšati vlogo cerkve in ustrahovati vernike. Njune skupnosti so od vsega začetka vedele, da so umrli kot mučenci. O njihovi zgodbi ni bilo mogoče pripovedovati več desetletij, vendar se je spomin nanje ohranil.

Življenji in žrtvi teh dveh mučencev še danes spominjata na to, kako so lahko vera, ljubezen in predanost močan moralni zgled in grožnja zatiralnim režimom. Njuni zgodbi še danes povezujeta njihove skupnosti ter povezujeta preteklost in sedanost.

JÁNOS BRENNER

János Brenner se je rodil 27. decembra 1931 v Sombotelu v globoko verni meščanski družini. Vsi trije sinovi so se pozneje odločili za duhovniški poklic, prav tako tudi dva njihova bratranca.

Leta 1940 je bil njegov oče premeščen v Pécs, zato je János Brenner začel srednješolsko izobraževanje na gimnaziji cistercijanskega reda Nagy Lajos. Tu je dozorel njegov duhovniški poklic. Leta 1948 se je z nacionalizacijo šol - takrat je že obiskoval gimnazijo svetega Norberta premonstratenškega reda v Sombotelu - vzdušje v šoli spremenilo. Tako je János Brenner v zadnjem letniku odšel študirat v Zirc, kjer so odpuščeni samostanski učitelji poučevali mlade, ki so se počutili poklicane za duhovniški poklic. S to odločitvijo se je že sprijaznil z dejstvom, da ne bo mogel dobiti državno priznanega maturitetnega spričevala. Dne 19. avgusta 1950 je bil posvečen v novinca, kjer je dobil ime Anastaz. Manj kot tri tedne pozneje so bili samostanski redovi na Madžarskem razpuščeni. János Brenner se je nato preselil v Budimpešto, kjer je postal laični študent na Teološki akademiji in na skrivaj nadaljeval noviciat pod vodstvom svojega duhovnega voditelja, očeta Lóránta Sigmón¹. Leta 1951 je kot novinec zaprosil za sprejem v škofijo Sombotel, po ukinitvi semenišča v Sombotelu pa je študij končal v Györu.

Kot prvo kaplansko službo so mu dodelili Rábakethely, poleg župnika dr. Ferenc Kozme, kjer je bil odgovoren za štiri vasi (Máriaújfalu, Magyarlak, Zsida, Farkasfa). Kot del Monoštra je bila vas - blizu avstrijske meje - strogo varovano obmejno območje, v katerega je bilo mogoče vstopiti le s posebnim dovoljenjem. Župljani so ga hitro vzljubili - bil je neposreden, prijazen duhovnik, ki je imel za vsakogar lepo besedo. Priljubljen je bil med mladimi: veliko časa je preživel z otroki tudi zunaj ur verouka, se z njimi igral in spodbujal tudi šport med mladimi. To ni bilo všeč komunističnemu vodstvu, tako je prejel več groženj. Pozno jeseni leta 1957 se je z motorjem peljal proti vasi Farkasfa, ko so ga napadli in vanj metali polena, vendar mu je uspelo pobegniti. Nato mu je škof Sándor Kovács pod pritiskom državnega komisarja za cerkvene zadeve ponudil premestitev, vendar je odgovoril: »Ne bojim se, z veseljem ostanem.«

V noči na 14. december 1957 so ga poklicali k bolniku v Zsido. V cerkvi je vzel Najsvetejši zakrament in se odpravil k bolniku skozi gozdove in travnike po tako imenovani »mašni poti«, ki povezuje obe vasi. Na poti so ga napadli in z brutalno krutostjo ubili. Natančne okoliščine umora so še vedno nejasne: preiskovalno gradivo v arhivih je nepopolno, preiskava je bila nestrokovna, zaradi prirejene narave kazenskih postopkov pa si pravosodni organi niso prizadevali razkriti resnice. V prvem primeru je bil moški iz vasi brez kazenske preteklosti obsojen na smrt zaradi uboja v povezavi z ropom, vendar je bil pozneje zaradi pomanjkanja dokazov oproščen obtožbe in njenih posledic. Osem let po umoru je bil

¹ "László Lóránt Sigmund László (1911-1964): upravitelj opatije Zirc. Od leta 1946 je bil novi predstojnik opatije Zirc. Pred razpustom reda ga je opat Vendel Endrédy pooblastil, da prevzame vodenje reda v primeru njegove nesposobnosti. Leta 1961 je bil aretiran v zadevi »Črne vrane«, največji protikatoliški policijski operaciji v Kádárjevi dobi, in obsojen na deset let zaporu oziroma sedem let na drugi stopnji zaradi zarote proti državi (njegova vloga v vodstvu cistercijanskega reda, nezakonito upravljanje reda, usposabljanje redovnih kadetov, "elitno usposabljanje"), gospodarskih in moralnih zločinov ter izdaje. (Vir. V Rubicon Online. <https://rubicon.hu/cikkek/az-utcan-setalva-tartotta-hittanorait?rovat=kereszteny-hosok>).

moški, ki je kaplana iz župnije zvabil kot mladoletnik, obsojen zaradi uboja iz koristoljubja. Vendar poznejša rekonstrukcija dogodkov kaže, da je kaplana načrtno napadlo in ubilo več oseb.

Napad pred njegovo smrtjo ter način preiskave in sojenja kažejo na javno prepričanje, da je bil umor Jánoša Brennerja del vala maščevanja proti cerkvi po letu 1956, katerega cilj je bil odvrniti mlade od verske vzgoje.

DANIJEL HALAS

Danijel Halas se je rodil staršema Martinu in Katarini iz Črenšovcev. Krščen je bil dan po rojstvu, 25. junija 1908, v župnijski cerkvi Povzdignjenja svetega križa v Črenšovcih. Osnovno šolo je končal v domačem kraju, nato je obiskoval srednjo šolo v Murski Soboti in živel v internatu v Martinišču, ki so ga vodili salezijanci. Ker so bili višji razredi ukinjeni, je srednjo šolo končal v Ljubljani in tam tudi maturiral. Po srednji šoli je vstopil v bogoslovno semenišče v Mariboru, kjer ga je škof Tomažič leta 1933 posvetil v duhovnika. Novo mašo je obhajal 16. julija v župnijski cerkvi svojega rojstnega kraja. Za pridigarja si je izbral Jožefa Klekla starejšega, upokojenega župnika, urednika in izdajatelja katoliškega verskega tiska, narodnega buditelja in duhovnega voditelja prekmurskih Slovencev, ki je živel v Črenšovcih ter bil dober prijatelj in podpornik družine Halas.

V Ljutomeru je delal kot kaplan do novega leta, ko ga je škof poslal v Lendavo. V pastoralno delo sta ga uvedla župnik, poznejši dekan in generalni vikar, Ivan Jerič in župnik Štefan Bakan. Vodil je Marijino družbo in spodbujal češčenje Srca Jezusovega in Device Marije, Matere nebeške. Madžarskim vernikom je zagotavljal verski tisk v njihovem jeziku. V času dopusta je odšel v Sombotel, da bi se izpopolnil v madžarskem jeziku in tako učinkoviteje oznanjal evangelij. Bil je zelo priljubljen. Verniki so ga spoštovali in upoštevali njegova navodila.

Leta 1939 je postal župnik v Veliki Polani. Tam je nadaljeval svoje predano in uspešno pastoralno delo. Spodbujal je češčenje Srca Jezusovega in Device Marije. Vodil je Marijino dekliško in fantovsko družbo, ki je bila mladim v oporo pri ohranjanju vere. Skrbel je tudi za verski tisk in kulturno življenje v župniji ter organiziral ali pomagal pri organizaciji gledaliških iger. Sodeloval je tudi v verskem tisku. Nekaj časa je bil namestnik urednika mesečnika Marijin list in Novine. Tudi sam je pisal. Njegovi spisi so bili zbrani in natisnjeni v knjigi z naslovom Pšenična zrna iz Polane.

Kmalu po prihodu v Veliko Polano, ko so Madžari med drugo svetovno vojno zasedli Prekmurje, je bil konec oktobra 1941 aretiran zaradi sodelovanja s slovenskimi komunisti in sedem mesecev preživel v budimpeštanskih zaporih skupaj s pomurskima duhovnikoma Ivanom Camplinom in Mihaelom Jeričem. Iz zapora je napisal pismo škofu v Sombotelu, v katerem je pojasnil, da je njegovo »sodelovanje s komunisti« pomenilo le to, da jih ni hotel prijaviti. *»Ali lahko duhovnik, ki je nekoga prijavil, pričakuje, da se bodo drugi nanj obrnili po nasvet? Med verniki morda več ne bo imel spovednikov.«* Po devetih mesecih je bila njegova kazen prekinjena in vrnil se je v svojo župnijo, vendar ni bil varen niti za trenutek.

Župnikov brat, duhovnik Štefan, ki je živel v Ljubljani, ga je povabil k sebi domov, kjer bo na varnem. Danijel Halas mu je 28. februarja 1945 napisal v odgovor. *»Nihče ne razmišlja o emigraciji, mi smo tu in stojimo ob narodu. Karkoli se mora zgoditi - naj se zgodi! Popolnoma zaupam v Boga!«*

16. marca 1945 je Danijel Halas odšel v Lendavo, škof ga je namreč imenoval za spovednika lendavskih redovnic. Pozno zvečer so ga na poti domov pri Hotizi ustavile neznane osebe, ga odpeljale k Muri in ga ustrelile. Njegovo truplo so vrgli v Muro, prav tako njegovo kolo. Tri dni pozneje je Marija Kocet iz Kota pri Lendavi videla njegovo truplo v vodi. Ko so ga potegnili iz vode, je prepoznala župnika Halasa.

Njegov pogreb je potekal 21. marca v Veliki Polani, udeležilo pa se ga je veliko število vernikov iz vseh krajev regije. Na grob so položili veliko vencev. Enega je prinesla družina Žerdin iz Žižkov, ki je na trak napisala: »Slava mučencu«. Župljani in duhovniki so že bili prepričani, da je župnik Danijel Halas umrl mučeniške smrti.

Leta 1958 je izšel Organizacijski bilten duhovnikov Cirila in Metoda, ki je poročal, da naj bi bili med vojno za Halasovo smrt odgovorni partizani. Medtem je duhovnik Ivan Jerič trdil, da so ga komunisti ubili, ker je imel prevelik vpliv na lokalno mladino, in s tem naj bi preprečil odporniško gibanje pri ustanovitvi SKOJ-a (Mladinske komunistične organizacije mladih). Katoliški tisk sicer omenja, da je Halas odvrčal mladino, da bi se pridružili zvezi naprednih kmečkih fantov in deklet in da mu je Miško Kranjec to verjetno zameril, vendar ni dokazov, da bi bil Kranjec odgovoren za duhovnikovo smrt.

Spomin na mučence

JÁNOS BRENNER - SPOMINJANJE PRED IN PO SPREMEMBI SISTEMA

O tragični smrti Jánoša Brennerja desetletja ni bilo mogoče odkrito govoriti. Do spremembe sistema so bili njegovi družinski člani in lokalni prebivalci prisiljeni molčati. Hkrati se je »umor duhovnika« skoraj vedno pojavil v intimnejših pogovorih med njimi. Vsak prebivalec Rabakethelya je imel za povedati svojo zgodbo, povezavo s tem tragičnim dogodkom: *kaj je doživljal v dneh pred umorom? koga so srečali na ulicah Monoštra v soboto zvečer ali v noči na umor in kako bi to lahko bilo povezano z dogodkom; kako je potekala preiskava; kako je obtoženi umora pozneje uprizoril, kaj se je zgodilo; kdo bi lahko bil morilec? in kdo ne?* S prenašanjem zgodb od ust do ust se je ohranilo veliko informacij. Hkrati pa so bili mnogi tako prestrašeni, da si tudi po političnih spremembah niso upali deliti podrobnosti o primeru in so svoje spomine zamolčali vse do danes oziroma do konca življenja.

Kljub vsemu se je kult Jánoša Brennerja začel skoraj dan po njegovi smrti. Verniki so kljub racijam oblasti reproducirali njegovo fotografijo in jo skupaj s podobami svetnikov razdelili v podporo gradnji cerkve v Magyarlaku. Iz vasi je veliko ljudi šlo v Sombotel, da bi se udeležili njegovega pogreba, ki so ga zaradi množice ljudi poskušali celo preložiti.

Že mesec dni po Brennerjevi smrti se je župnik Dr. Ferenc Kozma obrnil na škofa in ga prosil za dovoljenje za postavitve spomenika v župniji Rábakethely.² Fotografija Jánoša Brennerja je bila postavljena na hodniku semenišča v Győru, vendar so jo morali pod pritiskom državnega cerkvenega urada odstraniti. Duhovnik Ferenc Kozma je v spomin na svojega kaplana dal izklesati kip Žalostne Marije, ki naj bi bil postavljen v cerkvi v Magyarlaku, vendar so ga na koncu postavili kot spomenik na pokopališču v Rábakethelyu - za to ni bilo potrebno dovoljenje. Pred kipom je bila vedno prižgana sveča. Dolga leta je na obletnico noči, ko je bil umorjen János Brenner, nekdo vedno prižgal svečo v Zsidi, v bližini kraja, kjer so našli umorjenega duhovnika. Čeprav so oblasti storile veliko, da bi razkrile »storilce«, jim to ni uspelo.

Leta 1959 je škof Sándor Kovács pri prvem obhajilu v Rábakethelyu omenil Jánoša Brennerja kot mučenca. V cerkvi v Rábakethelyu so tretjo roza svečo na adventnem vencu zamenjali z rdečo, tako da je namesto veselja simbolizirala mučeništvo Jánoša Brennerja. Čeprav se adventni venčki takrat niso izdelovali po domovih, je lokalna skupnost pozneje ta običaj prevzela. Ta majhna dejanja so ohranjala spomin nanj več kot trideset let.

1. slika Pietá na pokopališču v Rábakethelyju

Po spremembi sistema je bil primer Jánoša Brennerja prvič javno objavljen leta 1990 v seriji člankov v reviji Vasvármegye³. Po spremembi sistema je bila prva uradna komemoracija leta 1992, na obletnico njegove smrti, ko je bil v Zsidi, pri šolski kapelici, v bližini kraja njegovega mučeništva postavljen spominski križ. Leta 1993 je bila ustanovljena spominska fundacija Jánoša Brennerja z namenom ohranjanja spomina na Jánoša Brennerja: zgraditi spominsko kapelo, vzdrževati spominska obeležja in

² Kahler Frigyes (2005): Egy papgyilkosság a jogtörténész szemével (Umor duhovnika z očmi zgodovinarja-pravnika)

³ Péter L. Csala: Valaki mindig gyertyát gyújtott... Ki volt hát a papgyilkos? Vasvármegye 23. szeptember 1990; Péter L. Csala. Ki (és miért) gyilkolt 1957-ben Rábakethelyen? Nem én öltem meg a káplánt – mondja Kóczán Tibor. Vasvármegye 16. december 1990.

podpirati njegovo beatifikacijo. Kapelo Dobrega pastirja, postavljeno v čast Jánosa Brennerja, je 25. avgusta 1996 posvetil županijski škof dr. István Konkoly.

Združenje krščanskih gibanj iz Monoštra od leta 2010 vsako leto na soboto pred tretjo adventno nedeljo⁴ organizira peš romanje iz Monoštra. Romarji začnejo pri cerkvi v Rábakethelyu in sledijo poti Jánosa Brennerja do kraja njegove smrti.

Željo po beatifikaciji je po mnenju tajne službe že leta 1958 izrazil škof Sándor Kovács. Škofija Sombotel je postopek za beatifikacijo uradno začela 3. oktobra 1999. Nato so v Rábakethelyu, od leta 2004 pa v celotni škofiji vse do njegove beatifikacije ob koncu vsake svete maše molili molitev za beatifikacijo Jánosa Brennerja in duhovniški poklic⁵. Sombotelska škofijaje leti 2007 in 2017 razglasila za leti spomina Jánosa Brennerja.

Vsemogočni in večni Bog, ki si dal svojemu služabniku Jánosu milost duhovniškega poklica in ga spoznal za vrednega velikega daru mučeništva, prosimo te, da ga poveličaš v svoji Cerkvi.

Naj bosta njegovo zvesto in zgledno življenje ter mučeniška smrt v službi duhovniškega poklica za nas sredstvo milosti, da se okrepimo v naši sveti veri, in naj tudi mi prevzamemo boj in trpljenje zate, za prihod tvojega kraljestva. Po Kristusu, našem Gospodu. Amen.

2. slika Pogreb Jánosa Brennerja

Leta 2008 so po mučencu poimenovali škofijski dijaški dom, ki deluje v stavbi nekdanjega semenišča (danes se z združitvijo več ustanov imenuje vrtec, osnovna šola, srednja šola in dijaški dom Jánosa Brennerja), leta 2019 pa je ime po svojem nekdanjem učencu prevzela Teološka fakulteta v Győru.

Pred kratkim je življenje in smrt mladega kaplana ter vsakdanje življenje na meji v petdesetih letih prejšnjega stoletja bila predstavljena v seriji igranega filma.⁶

Spomin na Jánosa Brennerja je postal duhovno gibanje, ki oznanja večne vrednote krščanske vere in presega čas, politične sisteme in geografske meje. Gre za gibanje, ki temelji na katoliški veri in se kaže v skupnostih, ki zaživijo z združevanjem ljudi dobre volje. Njegova beatifikacija dokazuje, da sta spomin nanj in sporočilo njegove žrtve še vedno živa in združujeta skupnosti.⁷

⁴ Nočno romanje v spomin na Jánosa Brennerja - Združenje krščanskih gibanj Monošter

⁵ *Vsemogočni in večni Bog, ki si dal svojemu služabniku Jánosu milost duhovniškega poklica in ga spoznal za vrednega velikega daru mučeništva, prosimo te, da ga poveličaš v svoji Cerkvi.*

Naj bosta njegovo zvesto in zgledno življenje ter mučeniška smrt v službi duhovniškega poklica za nas sredstvo milosti, da se okrepimo v naši sveti veri, in naj tudi mi prevzamemo boj in trpljenje zate, za prihod tvojega kraljestva. Po Kristusu, našem Gospodu. Amen.

⁶ Szilágyi Andor (2023) *Legyetek szeretettel (Bodite v ljubezni)*.

⁷ [Zakladnica – Velike osebnosti Monoštra - V spomin na Jánosa Brennerja \(1931-1957\) - Szentgotthárdi Honismereti Klub](#)

RAZISKAVE O ŽIVLJENJU IN MUČENIŠTVU JÁNOSA BRENNERJA

Po spremembi sistema je bil primer Jánosa Brennerja prvič javno objavljen leta 1990 v seriji člankov v reviji Vasvármegye⁸. Raziskavo njegove biografije je na pobudo Józsefa Brennerja najprej začela Fundacija spominski kraj Jánosa Brennerja. Izdali so prvi pomembni biografski knjigi - *Madžarski Tarzius* in *Umor duhovnika skozi oči pravnega zgodovinarja* - in podrobnosti preiskave so postale znane.

Raziskovanje zgodovine Jánosa Brennerja je bilo težavno tudi zato, ker je arhivsko gradivo težko najti in je nepopolno, in tudi po spremembi sistema nekateri niso upali dajati izjav o zadevi. Prav to ponazarjajo govorci in molčeči v dokumentarnem filmu *Čas poganov - Anatomija umora duhovnika*, ki je bil posnet konec devetdesetih let prejšnjega stoletja.

Raziskovalcem je bil v veliko pomoč veliki prošt József Brenner, upokojeni škofijski vikar, mlajši brat blaženega Jánosa Brennerja. Oče József ni le posredoval podatkov o njunem družinskem zaledju, temveč je, ker sta z bratom večinoma obiskovala iste šole, lahko posredoval tudi podatke o njunih šolskih letih. Raziskovalcem je dal na voljo osebne stvari in korespondenco Jánosa Brennerja, vključno s predmeti, povezanimi z umorom, njemu gre zahvala tudi za številne ohranjene fotografije Jánosa iz otroških in mladih let.

Raziskave so dobile nov zagon z dostopnostjo arhivskega gradiva in začetkom postopka beatifikacije. Člani zgodovinskega odbora so bili dr. Frigyes Kahler, dr. Viktor Attila Soós in oče Gyula Perger. Intervju z dr. Viktorjem Attilom Soósom je vključen v zadnjem poglavju.

⁸ Péter L. Csala: *Valaki mindig gyertyát gyújtott... Ki volt hát a papgyilkos?* Vasvármegye 23. september 1990; Péter L Csala. *Ki (és miért) gyilkolt 1957-ben Rábakethelyen? Nem én öltem meg a káplánt – mondja Kóczán Tibor.* Vasvármegye 16. december 1990.

V SPOMIN NA DANIJELA HALASA

O tragični smrti Danijela Halasa se desetletja ni smelo odkrito govoriti. Do spremembe sistema se je o njej vedelo le malo oziroma o njej ni bilo priporočljivo javno govoriti. Vsak prebivalec Lendave, Ljutomera, Hotize in Velike Polane je imel svojo zgodbo, svojo povezavo s tem tragičnim dogodkom: kaj je doživljal v dneh pred umorom, koga je srečal na ulici in na dan umora ter kako bi lahko bil povezan z dogodkom, kako je potekala preiskava, kdo bi lahko bil morilec. In kdo ne? Veliko informacij se je prenašalo od ust do ust. Hkrati je bilo veliko ljudi tako prestrašenih, da si tudi po političnih spremembah niso upali deliti podrobnosti o primeru in so svoje spomine ohranili vse do danes oziroma do konca življenja. Kljub strahu pa se je njegovega pogreba udeležila ogromna množica ljudi.

Družina Žerdin iz Žižkov je na pogrebu položila venec na grob Danijela Halasa z napisom »Slava mučencu«, torej so bili od samega začetka prepričani, da je Danijel Halas umrl mučeniške smrti.

Leta 1961 so na grobu postavili spomenik, ki so ga skrbno vzdrževali, saj so bili verniki prepričani, da je njihov župnik zaradi svojega svetega življenja in mučeništva že v nebesih.

Leta 1972 je bila pri domu Danijela Halasa v Črenšovcih zgrajena spominska kapela. Na marmornati plošči je napisano: V spomin Halas Danielu / župniku v Polani / Rojen v Črenšovcih 1908 / mučeniško smrt sprejel 1945 / V spomin postavili kapelo 1972 / brat Martin, sestri Ana in Franca Halas.

Leta 1987 so v Veliki Polani zgradili cerkveni dom, poimenovan po Danijelu Halasu, leta 2001 pa je bila vzpostavljena Halasova pot, ki povezuje kraje, kjer je deloval Danijel Halas.

V spomin na Danijela Halasa so v Veliki Polani uredili spominsko sobo, v kateri je bila postavljena razstava v njegov spomin, na kateri so številni njegovi predmeti. V cerkvi v Črenšovcih je razstavljeno njegovo kolo, izdelan pa je bil tudi leseni mozaik.

Največji raziskovalec Danijela Halasa je zagotovo Alojzij Kozar mlajši, ki že skoraj 30 let raziskuje vse o Danijelu Halasu. Gospod Kozar je v ta namen izdal več publikacij in knjig.

Župnije, povezane z življenjem in delom Danijela Halasa, vsako leto organizirajo spominske slovesnosti ter različne izlete in srečanja v spomin na mučenca Danijela Halasa.

Pravi morilci Danijela Halasa kljub številnim informacijam še vedno niso znani. Na srečo je o Danijelu Halasu vsako leto znanega več in več, zanimanje za njegovo zgodbo pa narašča. Leta 2002 se je začel škofijski postopek za beatifikacijo Danijela Halasa. V postopku beatifikacije je bilo zbrano bogato gradivo o življenju in delu župnika, zaslišanih pa je bilo tudi več kot 60 prič. Proces spremlja bogato molitveno življenje. Verniki se mesečno zbirajo na molitvenih srečanjih, romajo k Halasovemu grobu in po njegovi romarski poti.

Postopek v Rimu je v zaključni fazi.

O POSTOPKIH BEATIFIKACIJE

Beatifikacija je uradni postopek (beatificatio) katoliške cerkve, s katerim je oseba, ki je živela zgledno krščansko življenje, razglašena za »blaženega«. To cerkveno priznanje prejmejo tisti, ki so se izkazali v junaških krepostih - in njihovo priprošnjo spremlja čudežno dejanje - ali ki so za svojo vero pretrpeli mučeništvo. Namen beatifikacije je postaviti osebo za zgled in priprošnjika vernikom - nekoga, ki lahko zanje posreduje pri Bogu.

Proces beatifikacije se običajno začne na lokalni ravni. Pobudo lahko da posameznik ali škof sam, vendar pa pobuda nosi finančno in moralno odgovornost. Pobudnik imenuje postulatorja, ki zastopa zadevo za beatifikacijo. Škof ustanovi komisijo zgodovinarjev in teologov, ki zbira in preučuje dokumente in pričevanja, ki kažejo na svetništvo ali mučeništvo. Od trenutka škofove odločitve, s katero odredi preiskavo, se kandidat imenuje Božji služabnik.

Po škofijski fazi se dokumenti in dokazila pošljejo v Rim, kjer novi postulator in strokovnjaki, ki jih imenuje Kongregacija, pripravijo zbirni dokument, imenovan Positio, ki vsebuje predstavitev kandidatovega življenja in rezultate temeljitega pregleda njegovih kreposti. Primer ponovno analizira komisija zgodovinarjev in teologov. V primeru izpovedovalcev vere zdravniška komisija preveri pristnost čudežnega dejanja, medtem ko za mučence potrditev čudeža za beatifikacijo ni potrebna.

Če Kongregacija za zadeve svetnikov in papež zadevo odobrita, se beatifikacija lahko izvede in lokalna skupnost lahko blaženega uradno časti kot svetnika, njegov spominski dan pa se lahko vključi v lokalni liturgični koledar.

BEATIFIKACIJA JÁNOSA BRENNERJA

V primeru Jánosa Brennerja je postopek beatifikacije 3. oktobra 1999 na prošnjo njegove skupnosti in vernikov začel takratni sombotelski škof István Konkoly. Za postulatorja zadeve je imenoval dr. Lászla Gyürkija. Teološki odbor je preučil ohranjene spise Jánosa Brennerja. Na podlagi teh in vprašanj, pripravljenih na podlagi rezultatov sedemletnega raziskovanja zgodovinarjev, je tričlansko kanonizacijsko sodišče - ki je zaslišalo skupno 34 prič - podalo svoje osebne izkušnje, nekatere o življenju in mučeništvu Jánosa Brennerja, druge o živem spominu na mučeništvo. Po škofijskem postopku se je leta 2008 začela rimska faza postopka beatifikacije. 8. novembra 2017 je bil primer predložen svetemu očetu, ki je odobril in odredil beatifikacijo Jánosa Brennerja. Beatifikacija je potekala 1. maja 2018 v Sombotelu.

Katoliška cerkev je Jánosa Brennerja med postopkom beatifikacije priznala za mučenca, kar pomeni, da je pretrpel mučeništvo za svojo vero.

BEATIFIKACIJSKI POSTOPEK DANIJELA HALASA

Leta 2002 se je začel škofijski proces za ugotovitev mučeništva Božjega služabnika Danijela Halasa. Molitveno življenje je bogato, verniki se mesečno zbirajo na molitvenih srečanjih, romanjih na Halasov grob in po njegovi romarski poti ter posvečenjih. Ob 60. obletnici njegovega mučeništva je bilo leto 2005 razglašeno za Halasovo leto. Škofijski postopek za beatifikacijo Danijela Halasa se je končal 19. februarja 2014.

»Zahvalimo se Bogu« - to so bile najpogosteje izrečene besede na slovesnosti, s katero se je končal škofijski proces beatifikacije Božjega služabnika Danijela Halasa. Slovesnost se je začela z zaključnim sestankom odbora, ki ga je v škofijski stavbi vodil škof dr. Peter Štumpf. Nadaljevala se je v katedrali z molitveno mašo z naslovom *Klečanje s Halasom*, zaključila pa s sveto mašo in zapečatenjem listin.

Po pozdravni in uvodni molitvi je škof predstavil poročilo postulatorja dr. Vinka Škafarja, člani komisije pa so podpisali potrebne dokumente in prisegli.

Molitvenega srečanja so se udeležili predstavniki vseh treh dekanij. V prvem delu smo se zahvalili za dogodke v življenju Božjega služabnika Danijela Halasa, ki pričajo o veliki Božji ljubezni in veliki ljubezni Danijela Halasa do Boga in bližnjih. V drugem delu smo se Bogu zahvalili za dogodke, ki so se zgodili med postopkom in so okrepili vero, upanje in ljubezen. V tretjem delu smo se ozrli v prihodnost in molili za uspešen zaključek procesa in za kandidate za beatifikacijo.

Na začetku svete maše je stolni župnik Goran Kuhar pozdravil škofa dr. Petra Štumpfa, škofa dr. Jožefa Smeja, duhovnike, redovnice in množico vernikov, ki so se zbrali k molitvi in sveti maši ter sodelovali pri molitvi in petju. V homiliji je škof dr. Peter Štumpf spregovoril o štirih krajih, povezanih z Danijelom Halasom, in štirih nalogah, ki so tudi naše naloge. Kraji in naloge so: Črenšovci – poslanstvo krsta, Lendava – poslanstvo harmonije in prizadevanj za mir, Velika Polana – poslanstvo služenja, Hotiza – poslanstvo darovanja.

Svete maše so se udeležili verniki iz župnij, ki so povezane z življenjem in službo Božjega služabnika. Prebrali so Božjo besedo, izrekli prošnje in prinesli zahvalne darove (hostije in vino, krstno svečo, Sveto pismo, molitvenik v madžarščini, sliko Marijine družbe in maketo znamenja križevega pota na Hotizi). Molitev Zdravamarija je vodil dr. Stanislav Zver, nato pa je postulator dr. Vinko Škafar vernike povabil k molitvi za mir. Ob koncu je spregovoril škof dr. Jožef Smej, ki se je osebno srečal z Božjim služabnikom. Poudaril je krepost vere, ki je Danijelu Halasu omogočila, da je sredi svojih najboljših let dal življenje za Kristusa in ljudi.

Sledil je obred zapečatenja dokumentov, ki se nato predajo Kongregaciji za zadeve blaženih v Rimu. Škof dr. Peter Štumpf je zapečatil obe škatli z dokumenti in s tem zaključil škofijski del postopka. Dr. Franc Zorec, vodja pastoralne službe, je vse prosil, naj še naprej molijo za Halasovo beatifikacijo, da bi se postopek v Rimu čim prej končal in da bi imeli mučenca, blaženega, iz naših vrst. Za delo škofijskega procesa in za vse milosti, ki smo jih prejeli v tem času, je množica iz vseh delov škofije navdušeno zapela zahvalno himno večnemu Bogu. Zdelo se je, da se je tej pesmi pridružilo na tisoče zvonov, s katerimi je bil okrašen oltar, tako kot je bil vsako pomlad v Veliki Polani okrašen grob Danijela Halasa, Božjega služabnika, v letih po njegovem mučeništvu.

Trajanje postopka beatifikacije je težko napovedati. Pričakuje pa se, da se bo zaključil in da bo Danijel Halas beatificiran okoli leta 2026.

Opomba: Večina podatkov je zbranih in povzetih iz obstoječih del, ki so navedeni na 12 in 13. strani tega gradiva.

Ohranimo spomin nanju

SPOMINJANJE NA BLAŽENEGA JÁNOSA BRENNERJA

Jeseni leta 2024 smo objavili poziv, v katerem smo prebivalce Szentgotthárda (Monoštra) in vse tiste, ki so blaženega Jánosa Brennerja osebno poznali ali se spominjajo zgodb, ki so jih pogosto pripovedovali njihovi starši ali stari starši, prosili za pomoč, saj osebne zgodbe pomagajo povezati našo preteklost in sedanjost ter ohranjati skupni spomin. Zaradi pomembnosti tega še naprej pričakujemo spomine, doživetja, fotografije ali družinske zgodbe nekdanjih otrok in mladih o Jánosu Brennerju.

Večino spominov je ohranila gospa Ferencné Tóth, ki je očeta Jánosa osebno poznala kot sorodnica gospodinje, tete Málcsi, iz Rábakethelya. Njeni spomini so objavljeni v črni barvi brez nadaljnje označbe. Spomini drugih so v modri barvi.

Spomini gospe Ferencné Tóth, december 2024:

Poleti 1957 sem mesec dni preživela na župniji v Rábakethelyu. Moja botra je bila teta Málcsi, ki je bila takrat že župnijska gospodinja. Tja sem prišla, ker so mi bili eni sandali zelo všeč. Da bi jih lahko kupila, sem hotela iti na mejo delat, opletat in zato sem prosila krstno botro za njeno kolo. *Rekla je: Nikamor ne pojdi. Pridi sem v župnijo, tu boš ostala celo poletje. Pomagala mi boš po svojih močeh in dobro se bova razumeli.* Takrat sem bila stara 13 let. Tako sem prišla v vsakodnevni stik s prečastitim Jánosom Brennerjem, na katerega me vežejo številni spomini. Skupaj smo bili tako rekoč od jutra do večera, s krstno mamo sva šli spat k njej domov.

Velikokrat smo se nekam odpravili - spomnim se njegovega motornega kolesa Csepel -, ko je bilo tako vroče, smo se šli kopat v reko Rabo. Za vojašnico je bil miren del reke Rabe, kamor smo se hodili kopat. On me je naučil plavati.

Večkrat sva se peljala z motorjem, trdno se spomnim enega potovanja, ko je rekel: *Annika, ali boš šla z mano na Zsido?* Skočila sem na njegov motor in odpeljala sva se. Prečkala sva poljsko pot na Zsido, na kateri je bil pozneje ubit. Vedno je hodil po tej poti. Spomnim se, da sva šla k šoli. Tam je bilo nekaj otrok, vendar ni bilo pouk verouka, saj so bile poletne počitnice.

1. slika: Oče János Brenner pred cerkvijo v kraju Rábakethely

Ni bil takšen duhovnik, da so otroci prišli, zdaj pa molimo - to je imelo svoj prostor - igral se je z njimi, igrali so nogomet. Župnija je imela spodnje in zgornje dvorišče, tam je igral nogomet s fanti, ko so prišli. Včasih so prišla tudi dekleta, da bi se igrala.

2. slika: Prvo obhajilo otrok iz Zside, Magyarlaka in Kethelya. maj 1957

János Brenner je jeseni leta 1957 prišel v Rábafüzes, da bi pri pouku verouka nadomeščal očeta Antala Wéberja. Star sem bil deset let. Pred vsako mašo smo pri cerkvi igrali nogomet in eden od nas je vstopil v zakristijo na verouk z žogo v roki. Oče János je vprašal: Kaj imate? Ali igrate nogomet? Vsako popoldne! - smo odgovorili. Oče János je skrajšal verouk in nato prišel z nami igrati nogomet. Spomnim se, da so mu vsi otroci želeli podati žogo - fantje so se potem s tem hvalili. Nič čudnega, bil je vesel, simpatičen, njegove slike dobro odražajo njegovo osebnost.

Čeprav sem ga srečal le enkrat, očeta Jánosa nikoli ne bom mogel pozabiti. Vsak božič sem se ga spominjal.

Spomin Géze Pálija, november 2024

Nekoč, ne vem, kje je bil dekan, smo trije večerjali v župnišču. Okna jedilnice so bila obrnjena proti zahodu. Ves dan je deževalo, bilo je oblačno, zvečer okoli sedme ure pa je posijalo sonce. Skozi okno je lepo sijalo - ko je takšen večer, vedno pomislim na Jánosa Brennerja. Stara sem bila 13 let in ne vem, kaj sem takrat mislila, vendar sem spregovorila. *Zlati večer, sranje jutro.* Krstna botra se je že križala. Bilo je *Jezus - Marija. Ti otrok. Kako lahko kaj takega rečeš? Ali te ni sram??* Takoj sem se opravičila. Poleg mene je sedel János Brenner. Sedim s sklonjeno glavo in nekako opazim, kako stiska ustnice, najbrž poskuša zadržati smeh. Nenadoma je glasno spregovoril. *Pustite ubogega otroka pri miru. Ničesar ni storila narobe. Ničesar ni rekla narobe. Zakaj? Ali se tisti določeni stvari ne reče tako?* - Pravi - *to je pregovor, sicer sem ga slišal tudi sam.* Tako me je zaščitil. Bil je zelo ljudski človek. Potem sem od krstne botre dobila oštevanje, ko smo se vrnil domov. Odvzela mi je celo križno vodo. Vendar me je res zaščitil. Zaščitil me je na način, ki ga ne bom nikoli pozabila.

Oče János je veliko fotografiral. Mislim, da je fotografije razvil sam. Iz kuhinje se je dalo priti v eno temno sobo, ki je bila idealna za ta namen - to je bila morda shramba, ki ni imela oken. Filmski zvitki so viseli v vrstah, obešeni s ščipalkami za oblačila, dokler se niso posušili.

3. slika: Teta Málcsi in János Tóka. 10.7.1957

Avtor fotografije: János Brenner. Last gospe Ferencné Tóth

Tudi to fotografijo je posnel on, lahko je fotografija večne vrednosti... Krstna botra in János Tóka. Umor so želeli pripisati njegovemu bratu Ferencu Tóki s pobudo, da je János Brenner želel iz njegovega brata narediti duhovnika. Bila sta prijatelja, veliko je hodil v župnijo. Bil je neskončno lušten mladenič. In sta bila prijatelja. Krstna botra mi je pozneje povedala, da je res postal duhovnik - enega duhovnika so umorili, eden je postal namesto njega - tako je pripovedovala. Zdi se mi, da takrat še ni maturiral, zato je lahko šel v semenišče šele pozneje.

Tistega poletja se je zgodilo tudi to, da je oče János prišel iz cerkve in rekel, da se mu je med mašo skoraj zmešalo, da so bile pred oltarjem bolhe in so ga ves čas grizle, on pa se ni smel popraskati. Spomnim se, da je bil en podij, ki je bil prekrit z debelo, lepo preprogo. Od nekod je dobil sesalnik in ga očistil sam. Posesal je celotno območje podija.

Oba (dr. Ferenc Kozma in oče János Brenner - ur.) sta mi bila zelo všeč, bila sta zelo ljudska, čudovita duhovnika.

4. slika: Ko je gospod dekan Kozma vse uredil, je krstni botri kupil električni štedilnik, da ji ne bi bilo treba nalagati ognja. „Teta Málcsi, da boste lažje kuhali.“

Župnik János Brenner je v župniji Rábakethely dve leti poučeval katekizem skupaj z dekanom Kozmo. Svet je sklenil, da otroci v rejništvu, ne smejo obiskovati verouka.

Tako sva se z bratom pripravljala tudi na prvo obhajilo od njiju.

Zelo rada sem hodila tja, vedno sem s seboj vzela svojo rdečo pikčasto žogo, da bi se po pouku lahko sprehajali po vrtu in igrali z žogo. Še danes, kadarkoli vzamem žogo v roke, pomislim na to. In na župnikov smeh ...

Včasih smo se sprehajali po pokopališču in brali napise na grobovih. Od takrat me ni bilo nikoli več strah iti na pokopališče, tudi če sem bila sama.

Tako je dvourni pouk trajal tri ali štiri ure.

Sprehodili smo se tudi po travniku in nabirali travniške cvetlice. Pod zemljo je bilo skladišče, kjer so shranjevali zelenjavo in sadje za župnijo. To je bilo zelo zanimivo.

Bilo je kot bunker. Moj brat ga je imel zelo rad.

Ob božiču in večjih praznikih smo dobili okusno kosilo po sveti maši.

Spominjam se, da me je župnik z veliko potrpežljivostjo učil, kako se pogrinja miza.

Bog naj ju blagoslovi! Nikoli ne bomo pozabili njune prijaznosti in empatije do nas.

Spomini Katalin Tóth - oktober 2024

Mislim, da je moral János Brenner umreti prav zato. Tukaj, kot sem kot otrok slišala na pol ušesa, zato, ker so ga imeli vsi radi, ga oboževali in ker je znal združiti mladino. Otroci so ga imeli radi, v župnišče niso prihajali molit - tudi to je imelo svoj čas -, ampak se igrati in on se je igral z njimi.

Decembra je šla mama v trgovino ali pa je nosila mleko v mlekarno, na poti nazaj pa mi je povedala, da so ubili duhovnika iz Rábakethelya. Ta novica je pretresla vso družino. Pisali so o tem tudi v časopisu, spomnim se slike svetilke z dolgim ročajem. Kot otrokom nam niso veliko povedali, vendar so krožile različne govorice. Moja tašča, ki je bila iz Háromháze (del Magyarlaka), je govorila, da so ga gotovo ubili zaradi denarja. Takrat so zbirali denar za gradnjo cerkve v Magyarlaku in tudi brat moje tašče iz Kanade je prispeval veliko denarja za gradnjo.

Spomini Géze Pálja, november 2024

Vendar se niso hoteli pogovarjati pred nami, otroki. Ko sem bila starejša, mi je krstna botra povedala, da so dekana na zaslišanju udarili tako močno, da mu je iz nosa tekla kri in da je imel obleko v krvi, želeli so, da bi priznal, da ni bil v Farkasfi, ampak da je on ubil duhovnika.

Gospod dekan je popoldne odšel v Farkasfo, kjer je imel naslednji dan mašo. Nekoč sem ga vprašala, kako, da že tako zgodaj gre? Tovarniški avtobus je peljal v Farkasfo. Moja krstna botra mi je povedala, da je hodil po gozdu, ker sprehod mu je tako dobrodejna. Iz filma sem izvedela, da ga niso pustili na avtobus, takih stvari nam niso želeli povedati.

Po zaslišanju gospoda dekana sem bila v župnišču in spomnim se, da je imel na ličnici nekakšno modrico, kot da bi bila otečena. Nisem si ga upala vprašati, kaj se je zgodilo.

5. slika: Oče Kozma, teta Málcsi in kantor iz Oszkója.

Oszkó, december 1966. Tót

Krstna botra je šla z gospodom dekanom na Oszkó in tam živela do dekanove smrti, čeprav je tukajšnja kopalnica že bila končana, tam pa niti elektrike ni bilo.

To je bilo pozneje, ko je že živela doma v svoji hiši in je bila hospitalizirana. Mislija sem, da bom do prihoda botre počistila celo hišo. Naredila sem noro čiščenje in na vrhu omare v zgornjem nadstropju, v mansardni sobi, našla velik rjav kovček. Stresla sem ga, v njem je bilo nekaj ropotajočega. Ko sem jo pogledala, sem skoraj doživela šok. Takoj ko sem ga odprla, sem vedela, kaj je to. V njem je bil njegov koretelj, ki je bil rjav od krvi. Na njem ni bilo

skoraj nič belega, komaj sem se ga upala dotakniti. Kjer je bila bela barva, sem ga prijela. Takrat so se mi že tresle roke in noge. Imel je 3–4 cm široke raztrganine ... ali so zbadali z nožem za ubijanje prašičev? Nisem mogla prešteti, ker se nisem želela dotakniti tistih delov, kjer je bil rjav.... Kakor se je le dalo, sem ga s prijetjem belih delov zložila in zaprla kovček. Ko se je botra vrnila domov, je vstopila v stanovanje in takoj vprašala: „Kaj si delala tukaj?“ Rjavi kovček v mansardni sobi, upam, da ga nisi vrgla ven!?! – to je bila njena prva misel. Si pogledala vanj? „Sem“ sem rekla. Vendar se o tem nikoli več nismo pogovarjali. Toliko let ga je hranila in mislim, da ga je potem botra dala v hrambo Bözsi Kurucz.

„Imel je karizmo, ki je ni mogoče opisati z besedami. Ljudje so ga imeli radi in so skušali iti tja, kjer je on bil, ter poslušati njegove besede. V njem je bilo nekaj, kar je ljudi privlačilo. To je bil njegov glavni greh: ljubili so ga mladi, ljubili so ga stari. Veliko ljudi je pridobil za vero, za cerkev.

Ni mogel mimo človeka, ne da bi se ustavil in mu rekel vsaj dve besedi. Njegov večni prijazen nasmeh na obrazu... Resno je oznanjal Božjo besedo in vsak trenutek pričeval o svoji veri. Z njim je bilo dobro iti k spovedi, saj je znal dati kaj za popotnico..”⁹

9 Spominjanje enega od vernikov. Vir: spletna stran razreda „a“ benediktinske gimnazije Pannonhalma, letnik 1974 - G-Portal

Emlék.
Lek háziát a keltetpi
templomban megfeszít-
teltem.
1959. április 22.
Brenner János
népíró.

6. slika: Moja sveta podoba za krst od Jánosa Brennerja. „Draga in neprecenljiva zame“ Last gospe Józsefné Jandrasits

INTERVJU Z DR. VIKTORJEM ATTILOM SOÓSOM, RAZISKOVALCEM ŽIVLJENJA BLAŽENEGA JÁNOSA BRENNERJA

5. december 2024

Dr. Viktor Attila Soós, zgodovinar, cerkveni zgodovinar, član Odbora za narodni spomin. Kot priznani raziskovalec madžarske cerkvene zgodovine 20. stoletja je dosegel pomembne dosežke pri raziskovanju odnosa med cerkvijo in državno oblastjo med letoma 1945 in 1990. Kot uslužbenec ministrstva za zunanje zadeve je uspel razkriti arhivske dokumente ministrstva za zunanje zadeve, povezane s cerkvijo, kar je omogočilo spoznavanje širšega konteksta preganjanja cerkve v petdesetih letih prejšnjega stoletja.¹⁰ Z njegovim imenom so povezane številne publikacije o življenju Jánosa Brennerja, vključno z lažje razumljivimi knjigami za širšo javnost in poglobljenimi, strokovnimi študijami. Raziskal in analiziral je dragoceno arhivsko gradivo o preiskavi in sodnem postopku po smrti Jánosa Brennerja in njegovem zgodovinskem ozadju ter o njegovem študiju in tajnem noviciatu v Zircu.

Zgodovino Jánosa Brennerja ste začeli preučevati že v srednji šoli in prav vi in oče István Császár sta obiskala tiste, ki so ga osebno poznali. Od kod to zanimanje?

Rodil sem se v Körmendu, kjer sem se šolal na gimnaziji Kölcsey Ferenc. Dr. László Gyürki je bil župnik, István Császár pa kaplan, ko sem jima omenil, da me zanima novejša zgodovina cerkve. Rekla sta, da me bosta predstavila nekomu. Takrat smo se pogovarjali z očetom Józsefom Brennerjem, s katerim smo naredili tudi intervju. To je bilo približno v letih 1996-1997. Potem smo obiskali tudi sestro Erzsébet Kurucz Vincenzo v Máriaújfaluju in ona ter drugi brat Jánosa Brennerja, oče László, sta nam veliko povedala o očetu Jánosu. Potem se je začel v dobrem smislu amaterski proces: oče István je kot vaščan Vasszentmihályja poznal veliko ljudi in z mnogimi od njih smo se lahko pogovarjali. Želeli smo raziskovati tudi v arhivu v Szombathelyju, vendar so nas takrat pregnali. To me je motiviralo, da sem se prijavil na Katoliško univerzo Pázmány Péter za študij zgodovine. Kot študent sem nadaljeval z raziskavami in smo med letoma 1999 in 2002 opravil več kot 80 intervjujev. Z referatom o očetu Jánosu sem se prijavil tudi na nacionalno študentsko znanstveno konferenco, leta 2003 pa sem še na univerzi napisal knjigo o madžarskem Tarziciju. Konec devetdesetih let in začetek novega tisočletja sta bila milostni čas z vidika raziskovanja, saj so bili mnogi sodobniki očeta Jánosa še živi in mnogi so še vedno govorili o njem.

Ko ste bili še zelo mladi, ste bili že član odbora zgodovinarjev, ki so sodelovali v procesu beatifikacije Jánosa Brennerja. Kaj vam je to povabilo pomenilo?

Oče Gyürki je veliko govoril tudi o Dr. Lászlu Batthyányu-Strattmannu, kot občanu Körmenda so mi bili vzorniki blizu. Celotno svojo poklicno pot dolgujem očetu Jánosu Brennerju, zaradi njega sem izbral oddelek za zgodovino, začel sem študirati cerkveno zgodovino, zato sem izbral univerzo Pázmány. Skozi njegovo življenje se odvija zgodovinsko obdobje s pravno zgodovino, odnosom med cerkvijo in državo - zaradi njega sem želel vse to razumeti.

Na začetku postopka beatifikacije nismo natančno vedeli, v kaj se spuščamo. Poznali smo postopek, nismo pa natančno vedeli, česa prevzemamo. Gre za mučenca, zato je nekoliko lažje, poleg tega smo imeli podporo očeta Józsefa in škofije.

Proces je dobil zagon, ko je bil András Veres imenovan za vodjo škofije Szombathely. Darilo je bilo, da sem v tistem času, po končanem študiju, delal v Madžarskem nacionalnem arhivu na Oddelku za politične

¹⁰ „Še veliko je za napisati, še veliko je za raziskovati...“ - intervju z Viktorjem Attilom Soósom - Ujkor.hu

vladne organe po letu 1945 - tako da sem imel veliko gradiva na kraju samem. Imel sem možnost vpogleda v delovanje arhiva in pomoč pri iskanju sorodnega gradiva.

Na koncu je bilo zgodovinsko strokovno znanje dobro opravljeno, izčrpno in temeljito, za nami pa je bilo že 15 let najrazličnejših izkušenj.

Katero odkritje ali dokument o življenju Jánoša Brennerja se vas je najbolj presnetilo?

Dnevniki, duhovni dnevniki, ki sem jih lahko prebral v njegovi pisavi. Ko jih bereš, lahko začutiš, kako zelo se je pripravljala na duhovništvo.

S strokovnega vidika je bila najdba več kot 1000 strani preiskovalnega gradiva iz budimpeštanskega arhiva zelo pomembna. Vendar me je zares ganilo, koliko informacij o njem najdemo - mimogrede - na številnih mestih; skoraj za vsako biografsko dejstvo in podatek lahko najdemo vir. Samo vztrajen moraš biti.

Pri raziskovanju blaženega Jánoša Brennerja sem večkrat doživel previdnost: na primer, izvedel sem, da sta z gospo Dalmo Mádl skupaj igrala v Pécsu, in ko je Ferenc Mádl postal predsednik države, nam je bila gospa Dalma pripravljena in sposobna pomagati. Tam so bili tudi naši sodobniki in kolegi duhovniki, ki so želeli pomagati.

Kakšno sporočilo ima zgodba o Jánosu Brennerju za današnji svet?

Eno od njenih gesel je: „Tistim, ki ljubijo Boga, je vse v korist.“ Geslo si je izbral ob svoji posvetitvi v duhovnika kot mladenič. Gre za misel, ki je bila zanj takrat pomembna in je pozneje zaznamovala njegovo življenje. Ko ga je izbral, ni bil prepričan, kakšen pomen bo imelo to geslo za preostanek njegovega življenja.

„Ne bojte se!“ Zgodba očeta Jánoša dokazuje, da je mogoče, četudi ni enostavno, živeti brez strahu, ne glede na to, kaj se dogaja okoli nas in skozi kakšne težave gremo.

Ali so ti gesli lahko relevantni tudi za mlade? Kot učitelja verouka sprašujem tudi: kako lahko spomin in zgled Jánoša Brennerja bolj prijemljivo predstavimo mladim generacijam?

Osebna neposrednost, mladostni elan in pogumna drža Jánoša Brennerja so še vedno navdihujoči v vseh časih. Dejstvo, da je kljub vsemu ostal veder in odprt, je še vedno lahko zgled mladim in starim. Njegova vedrina še danes odmeva, kar dobro izražajo tudi njegove nasmejane fotografije.

Zgodba očeta Jánoša je dokaz, da je lahko življenje mladega 26-letnika pot do cilja. Razen svojega mučeništva ni storil ničesar zelo izjemnega, a vse njegovo življenje je bilo okroglo in polno. V njegovi zgodbi je privlačno to, da je stopil na pot in opravil svoje delo, tudi v razmerah, ki niso bile lahke. Morda ni bilo lahko, vendar je naredil, kar je moral, kar je bilo njegovo poslanstvo.

Kakšen je lahko pomen življenja in mučeništva Jánoša Brennerja za prebivalce Szentgotthárda (Monoštra) in regije? Kaj bi o njem poudarili za obiskovalce in romarje?

Szentgotthárd (Monošter) oziroma njegovo širše območje do Körmenda, ta kotiček zahodne Madžarske, ima veliko več turističnega potenciala, kot ga kaže. Bitka pri Szentgotthárdu (Monoštru) je dobro znana, Órség je v bližini, a oče János lahko pritegne pozornost k regiji. Zlasti serija *Bodite v ljubezni* mnoge premakne, mnoge doseže, mnoge bi lahko dosegla. Veliko več ljudi je pozornih na Szentgotthárd (Monošter), pa tudi na širšo regijo, na celotno škofijo.

Spomin na očeta Jánoša je v Szentgotthárdu (Monoštru) še vedno živ, med snemanjem serije pa so bili domačini na primer navdušeni, da so kot statisti ali logistični podporniki sodelovali v produkciji, ki se je poklonila očetu Jánosu. To ljubezen je treba znati pokazati.

S katerim področjem v zvezi z Jánosom Brennerjem se ukvarjate že zelo dolgo, vendar še niste našli nobenih dokumentov?

Mislím, da je mogoče nekje zapisano, kdo so bili storilci.

V preiskavi manjkajo strani, in sicer pričevanji očeta Ferenc Kozme in Amalije Tauszer, gospodinje v župniji. Dobro bi bilo, če bi ju našli.

Po letu 1956 je veliko stvari izginilo, gradivo je bilo uničeno, vendar bi bilo zanimivo brati o delovanju opazovalnih mrež, tudi o tem, kako so delovale okoli župnije. Podobno bi bilo dobro vedeti več o tem, kako je cistercijanski red nezakonito deloval po razpustu leta 1950, kako so živeli izgnani menihi, vendar takrat iz varnostnih razlogov niso zapisali skoraj ničesar.

Še vedno se pojavljajo informacije, pojavi se kakšen dnevnik, stavek, zapis, ki ga lahko povežemo s koščkom življenja očeta Jánosa. Vse to pa kaže tudi na to, da je v diktaturi vse povezano, vse in vsi so povezani.

Moram reči, da vse skupaj ni človeško, ampak božansko vodeno, in spoštovanje Jánosa Brennerja, zdi se, da ima vse svoj čas, zgodi se, kadar se zgodi, zaman je hiteti.

SPOMINI NA DANIJELA HALASA

POGOVOR Z JANEZOM MAGYAROM, ŽUPANOM OBČINE LENDAVA, KI JE BIL OSEBNO VPLETEN V ZADNJE DNI DANIJELA HALASA

1. Kaj vas je pripeljalo k sodelovanju v projektu Messages?

Prvotno sem bil vabljen na konferenco, ki se je odvila v Monoštru, na kateri se je dejansko predstavil projekt in namen projekta Messages. Tam še ni bilo konkretno govora o tem, ali bom član delovne skupine ali ne. Kasneje sta me obiskala ga. Metka Sabo Gerenčer in Robert Törnär, imeli smo zelo produktiven pogovor in prišli do zaključka, da bi bilo zelo dobro, da postanem član delovne skupine. To nalogo sem tudi sprejel.

2. Kako ste povezani z Danijelom Halasom?

Sam sem povezan osebno z Danijelom Halasom, točneje z mojo družino oziroma z mojim dedkom, ki je bil v tistem času krajevni predstavnik. Do dedka so prišli žandari in mu rekli, da naj gre identificirati truplo, ki so ga potegnili iz reke Mure. Dedek je odšel in z žalostjo ugotovil, da je šlo za truplo Danijela Halasa. Ta dogodek je zelo pretresel mojo družino, predvsem dedka. Nekaj časa za tem dogodkom so do mojega dedka prišle neznane osebe v civilu, ki se dejansko niso predstavile in se zelo nenavadno vedle. Dedek se je v trenutku spomnil zvižace in je tem osebam dejal, da gre v klet po vino. Seveda dedek ni odšel v klet, ampak je šel pod okno in poslušal pogovor teh oseb. Eden izmed oseb je dejal, zakaj je moral po vino, saj veš kam ga peljemo. Dedek je zaradi tega odšel in se kar lep čas ni vrnil domov. Verjeten razlog za preganjanje dedka je bil ta, da je ob identifikaciji trupla sklenil roke in rekel »Jezus Marija, moj Bog, kaj je slabega komurkoli naredil ta dober človek«. Žandar ga je nato udaril z kopitom puške, saj je smatral, da je tudi moj dedek zagovornik vere oziroma je istega mišljenja kot je bil v tistem času Danijel Halas. Dedku namreč ni bilo niti najmanj všeč, da so komunisti že otroke vključevali v »Sokol« t.i. mladinsko zvezo, kjer so jim vsiljevali komunistično ideologijo. Hvala Bogu se je dedek čez čas lahko vrnil domov s pomočjo vez, ki so to nevarnost potem izničile in je koliko toliko lahko normalno živel naprej.

3. Kaj ste dosedaj storili, da bi bil Danijel Halas čim bolj prepoznaven?

Upam, da veliko, čeprav je pot še dolga. Vsekakor pa menim, da je projekt Messages odlična odskočnica k boljši prepoznavnosti Danijela Halasa. Verjamem, da bo moj mali prispevek v tej zgodbi pripomogel k temu, da bodo izoblikovane odlične romarske poti in romarski turizem. Vsekakor bom po najboljših močeh pripomogel z razvoju prej omenjenega.

4. Kakšne načrte imate za v prihodnje glede Danijela Halasa?

Absolutno še bolj aktivno sodelovati. V romanje vključiti čim več ne le vernikov, ampak tudi drugih oseb, ki si želijo spoznati Danijela Halasa, predvsem pa želim, da se mladi vključijo. Projekt je dobro zasnovan ima dobro zastavljene cilje in verjamem, da bo odlično izpeljan. Zelo me pa veseli tudi dejstvo, da sta se v projekt vključila tudi msgr. Alojzij Kozar mlajši in dr. Zoltán Lendvai Kepe, saj je njuno znanje o Danijelu Halasu neprecenljivo.

10.10.2024

Intervju opravljen z msgr. Alojzijem Kozarjem mlajšim, ki v Škofiji Murska Sobota deluje kot generalni vikar in kancler, hkrati pa član delovne skupine projekta Messages.

Kaj vas je pripeljalo k temu, da ste postali član delovne skupine projekta Messages?

Prvotno sem bil vabljen na konferenco, ki se je odvila v Monoštru, na kateri se je dejansko predstavil projekt in namen projekta Messages. Tam še ni bilo konkretno govora o tem, ali bom član delovne skupine ali ne. Kasneje sta me obiskala ga. Metka Sabo Gerenčer in Robert Törnar, imeli smo zelo produktiven pogovor in prišli do zaključka, da bi bilo zelo dobro, da postanem član delovne skupine. To nalogo sem tudi sprejel.

Kako ste povezani z Danijelom Halasom?

Moja povezanost z Danijelom Halasom seže daleč nazaj, saj njegovo življenje in smrt raziskujem že dolga leta, lahko rečem, da nekje tri desetletja. Navdušilo me je tudi njegovo izjemno junaštvo, bil je vzor gorečega duhovnika, ki je s svojo močno duhovno osebnostjo v svojem času stal kot steber sredi zaupanega mu Božjega ljudstva. Ker je bil pokončen, domoljub in predvsem duhovnik, je kot takšen postal preveč moteč in so mu posledično tudi stregli po življenju, na zelo strahovit način.

Kaj ste dosedaj storili, da bi bil Danijel Halas čim bolj prepoznaven?

Težko je o tem govoriti, saj se ves čas trudim, da bi bil Danijel Halas ne le med verniki, ampak tudi širše čim bolj prepoznan, da bi ljudje izvedeli kdo dejansko je bil Danijel Halas. Pred več kot dvajsetimi leti sem spisal Romarsko knjižico, v kateri je dejansko devet t.i. postojank, ki so povezane z življenjem in smrtjo Danijela Halasa. 10.8.2010 se je pričel postopek za razglasitev Danijela Halasa za blaženega. OD takrat naprej še bolj aktivno raziskujem njegovo življenjsko pot. V vsem tem času sem napisal več knjig, knjižic. Tako škofija kot tudi župnije skrbimo za vse najdene predmete, ki so bili povezani z Danijelom Halasom. V te namene imamo zato tudi po okoliških cerkvah, posebej v tistih, kjer je deloval nekakšne spominske sobe oziroma razstave njegovih predmetov. Vse s čimer razpolagamo, smo pa tudi posredovali v Rim, kjer poteka postopek za imenovanje Danijela Halasa za blaženega. To je dolgotrajen postopek, saj odgovorni vsak podatek skrbno preverijo in pretehtajo. Srčno upamo, da bodo odgovorni Danijela Halasa zagledali v isti luči kot mi in ga imenovali za blaženega.

Kakšne načrte imate za v prihodnje glede Danijela Halasa?

Vsekakor nadaljevati to pot, torej ozaveščati ne le vernike, ampak tudi širše o njegovem življenju in grozoviti smrti. Projekt Messages je seveda odlična iztočnica k temu, da se razvije romarski turizem, ki bo vključeval tudi Danijela Halasa, saj verjamem, da bo to pripomoglo k njegovi prepoznavnosti širom Prekmurja, Slovenije in celo sveta. Me veseli, da sem lahko član delovne skupine, saj bomo tako s skupnimi močmi razvili čudoviti romarski turizem.

CELOVITA BIOGRAFSKA DELA

Izčrpno gradivo, ki na razumljiv način predstavi celotno življenje in osebnost.

Brenner József (1998) Brenner János mučenec duhovniškega poklica. In: Franc Kodila, Martin Poredoš, Andrej Zrimn (ur., 1998): *Stopinje 1998.*, str. 36-42. Pomursko pastoralno področje. V slovenskem in madžarskem jeziku, [Dostopno tudi na spletu.](#)

Iz pisala brata Jánosa Brennerja, Józsefa, izvemo, kako in v kakšnih okoliščinah je izvedel za bratov tragični umor. Njegovo pisanje odraža razpoloženje mesecev in let po umoru ter vpliv molka, ki je sledil, na njegovo življenje, življenje številnih prič in ljudi okoli njega.

István Császár - Viktor Attila Soós (2003) Magyar Tarzícusz – Brenner János élete és vértanúsága 1931-1957. Fundacija spominskega kraja Jánosa Brennerja.

Magyar Tarzícusz¹¹ je prva večja biografska publikacija, ki je širšemu občinstvu omogočila spoznavanje mučenčevega življenja in pripomogla k širjenju njegovega čaščenja.

Knjiga opisuje otroštvo Jánosa Brennerja, njegova dijaška leta, razvoj njegovega duhovniškega poklica in njegovo službovanje kot kaplana. Spoznamo noč njegovega umora in dogodke v preiskavi. Biografske opise bogatijo spomini in komentarji znancev, družinskih članov, župljanov in vaščanov. Izbori iz pridig Jánosa Brennerja in odlomki iz njegovega duhovnega dnevnika ter spomini sodelavcev duhovnikov pomagajo bralcu bolje razumeti vero in duhovnost mučenca.

Knjiga vsebuje celotna besedila odlomkov iz videofilma posnetega ob 40. obletnici smrti Jánosa Brennerja, in dokumentarnega filma V času poganov ter zbirko pesmi, napisanih v njegovo čast. Poleg tega avtorja opisujeta rezultate zgodovinskih raziskav, ki so bile izvedene v okviru postopka beatifikacije, in omejitve arhivskih raziskav.

István Császár, Viktor Attila Soós (2018) Nem félek. János Brenner (1931-1957). [Dostopno tudi na spletu](#)

Knjiga, ilustrirana z družinskimi fotografijami, na kratek in dostopen način predstavlja življenje Jánosa Brennerja. Sledi njegovemu otroštvu, študiju, začetku njegovega cistercijanskega poklica in letom, ko je bil kaplan v Rábakethelyu. Posebno poglavje je namenjeno tudi podrobnostim njegove tragične smrti in poznejši preiskavi.

Emberhalász • Isten szolgája Brenner János lapja Martinus Könyv- és Folyóirat kiadó (2009-2015) [Dostopno tudi na spletu](#)

Revija Emberhalász je izhajala pri založbi Martinus sombotelske škofije med letoma 2009 in 2015 pod naslovom »*Isten Szolgája Brenner János lapja*«. Avtorji četrletne revije so omogočili vpogled v življenje

¹¹ Sveti Tarzicij (umrl leta 257): pod cesarjem Valerijanom je verjetno še kot otrok prinašal kristjanom v ječi Najsvetejši zakrament, ko so ga napadli in do smrti pretepli s kamni in palicami. Ves čas je s svojim telesom branil Najsvetejši zakrament. Vendar ga niso našli na njem, temveč je bil položen v njegovo srce. Je zavetnik ministrantov. Govori se, da je János Brenner kot otrok v predstavi odigral vlogo Tarzicija.

Jánosa Brennerja, obujali spomine, pričevanja, poročali o spominskih krajih in posameznih korakih postopka beatifikacije.

Dénes Farkasfalvy (2018) *Áldozatának tovább gyümölcsöző öröksége - Brenner János ciszterci rendtársunk vértanúhalálának hatvanadik évfordulóján.* Vigilia, 83. letnik (2018/2) str. 147 [Vigilia2018/02](#)

Dénes Farkasfalvy, cistercijanski menih, ki živi v Dallasu, pripoveduje o življenju Jánosa Brennerja v letih 1949-1952. Beremo lahko o njegovem bivanju v Zircu, skrivnih zaobljubah in noviciatu, ki ga je opravil kljub prepovedi samostanskih redov. Izvemo, kako si je oče Lóránt Sigmond prizadeval ohraniti izobraževanje novincev in ohraniti cistercijansko skupnost na Madžarskem po letu 1950 ter kakšen pomen je imelo krvno žrtvovanje Jánosa Anastasiusa Brennerja za njegove sobrate v tujini.

PODROBNE ŠTUDIJE

Študije in predavanja strokovnjakov, ki se osredotočajo na določen vidik ali temo življenja blaženega Jánosa Brennerja.

Bellavics István, Földváryné Kiss Réka (ur., 2018): *Halálra ítélve. Papi sorsok 1956 után.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága és Országgház Kiadó. [Dostopno tudi na spletu.](#)

Publikacija vsebuje gradivo devetih predavanj z istoimenske konference, ki sta jo 15. decembra 2017, ob 60. obletnici smrti blaženega Jánosa Brennerja, organizirala Odbor za narodni spomin in Urad parlamenta. Predavanja obravnavajo prva leta Kádárjeve vlade, njeno politiko ustrahovanja in represalij, zakulisna pogajanja in (prirejene) sodne procese. Predstavijo junaške madžarske duhovnike in pastorje, od katerih so bili mnogi med revolucijo leta 1956 deležni povračilnih ukrepov zaradi ali kljub njihovemu spravnemu delovanju. O blaženem Jánosu Brennerju najdemo dve predavanji. Attila Viktor Soós je podrobno spregovoril o mučenčevem družinskem ozadju, njegovem življenju in tragični smrti ter o tem, kako so oblasti oteževale obdelavo okoliščin njegove smrti. Dr. János Székely, županijski škof, je predstavil podrobnosti o postopku beatifikacije Jánosa Brennerja.

Kahler Frigyes (2005) *Egy papgyilkosság a jogtörténész szemével. Brenner János volt rábakethelyi káplán meggyilkolásának körülményei és az ügy utóélete.* Brenner János Emlékhely Alapítvány, Monošter. [Na voljo tudi na spletu.](#)

Avtor, pravni zgodovinar, obravnava primer umora Jánosa Brennerja z razdalje skoraj štiridesetih let, pri čemer se opira na sodobne spise, materialne spomine in pričevanja očitidcev. Umor obravnava v luči protiklerikalnega obdobja komunistične diktature, pri čemer prikaže prakso prirejenih sodnih procesov in preganjanja Cerkve, s katero so oblasti oblikovale in izkrivljale resničnost. Delo je pomemben prispevek k razumevanju, kako je mučeništvo Jánosa Brennerja postalo del igre moči in kakšna je zapuščina njegove žrtve do današnjih dni.

Soós Viktor Attila (2019) *A papszenteléshez vezető út állomásai Brenner János életében.* In Kálmán Imre – Karácsony Tiborné – Szatmári Beatrix (ur.), „*Az Isten szeretőknek minden a javukra válik*” (Róm 8,28). *Tanulmánykötet (str. 10-23) Győr*, Brenner János Hittudományi Főiskola (Rim 8,28). [Dostopno na spletu.](#)

Ta članek se osredotoča na manj znana zgodnja leta življenja Jánosa Brennerja, zlasti na kraje, kjer je študiral, in ključne osebnosti, ki so pripomogle k razvoju njegove poti. Čeprav je njegovo mučeništvo dobro dokumentirano, so prizori njegovega otroštva in mladosti zaradi pomanjkanja virov manj znani. Avtor ponuja povezavo osebno zgodovino in politični kontekst: primerja proticerkvene ukrepe - od nacionalizacije šol do razpustitve samostanskih redov in omejevanja izobraževanja v semeniščih - in njihov vpliv na življenje mladega človeka, ki se je pripravljal na samostansko zavezo.

Viktor Attila Soós (2012) A nyomozati eljárás a Brenner-gyilkosság ügyében. In: Vasi Szemle LXVI. (2012) Št. 1, str. 77–97¹²

Viktor Attila Soós v svoji študiji preučuje preiskovalni postopek umora Brennerja, osebe, ki so sodelovale v preiskavi, in dokumente, ki so nastali med preiskavo. Avtor poudarja, da se oblasti niso osredotočile na odkrivanje dejstev, temveč na oblikovanje pripovedi, ki naj bi prikrila naklep in politično motivacijo umora.

Viktor Attila Soós (2012) Titkos jelentések a Brenner-gyilkosság utáni időszakból. In: Vasi Szemle LXVI. Št. 2, str. 212–235. ¹³

V študiji so predstavljena in analizirana poročila, pridobljena s tajnimi in nezakonitimi sredstvi v dneh in mesecih po umoru. Prvič objavljeni dokumenti - policijska poročila o razpoloženju in poročila agentov - omogočajo zanimiv vpogled v zgodovinsko obdobje, razpoloženje prebivalcev okraja Monošter po umoru Brennerja, njihove prve odzive in odnos do mučenca.

Soós Viktor Attila (2012) Joqi eljárások Brenner János sérelmére elkövetett gyilkosság után. In: Vasi Szemle LXVI. Št. 3, str. 328–346. ¹⁴

Avtor na podlagi arhivskih dokumentov opisuje zgodovino sodnih procesov, preiskovalno gradivo v primerih obeh obtožencev, motive v sodnih dokumentih in sodbe. Poudarja protislovja med preiskavo in sodnimi postopki ter vprašanja, ki še danes ostajajo neodgovorjena. Študija omogoča tudi vpogled v delovanje pravosodnega sistema v času komunističnega režima.

Viktor Attila Soós (2018) Párhuzamos vonások két szombathelyi egyházmegyes pap életében, hitvalló vértanúságában – Boldog Brenner János és Kováts Ferenc életáldozata a kommunista diktatúra éveiben. In: Vasi Szemle LXXII. Št. 6, str. 569-590. Povezava: Vasi [Szemle LXXII.](#)

Ta študija opisuje usodo dveh mučencev vere, blaženega Jánosa Brennerja in Ferenca Kovátsa (1931-1958), do smrti pretepenega kaplana v Gencsapatu, ter razkriva, kako sta oba postala žrtvi brutalnosti komunistične diktature. Avtor raziskuje njuni življenji po skupnih točkah in vzporednicah. Tragični proces, ki je pripeljal do njune smrti zaradi uradnih represalij, se razkriva s preučevanjem elementov, ki so povezovali njuni življenji - njuna mladinska vzgoja, njune samostanske vezi in zastraševalni ukrepi, ki so bili sprejeti proti njima.

¹² Tri študije Viktorja Atila Soósa, objavljene leta 2012 v reviji Vasi Szemle, so na voljo tudi na spletu v zborniku **Gábor Krajsovsky (ur.) (2011) Istennek hála, hogy szerény eszköz lehettem (Bogu hvala, da sem lahko bil skromno orodje) Študijski zbornik ob 105. obletnici posvečenja Józsefa Mindszentyja, 75. obletnici njegovega imenovanja za estergomskega nadškofa in 45. obletnici njegove smrti.** Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budimpešta: <https://mek.oszk.hu/23800/23867/23867.pdf>

¹³ ibid.

¹⁴ ibid.

IZVIRNI VIRI

Neposredni dokumenti in pričevanja: avtentični, izvirni viri, kot so pisma, uradni dokumenti, pričevanja očividcev, sodobni zapisi.

Boldog Brenner János Anasztáz kiadatlan levele (1954), izdal Rókus Kereszty. Vigilia, letnik 85 (2020/8), str. 627 [Vigilia 2020/8](#)

Pismo je János Brenner 30. novembra 1954, sedem mesecev pred posvečenjem, napisal Lórántu Sigmondú, svojemu duhovnemu očetu in predstojniku. Pismo je napisal v obupu, ko so bili njegova vera, upanje in poklicanost pretreseni. Tisti, ki so ga poznali osebno, že kot duhovnika, so ga poznali kot osebo, ki je bila vedno vedra in mirna. Takrat je že sprejel usodo, ki mu jo je duhovniška pot lahko prinesla in jo je tudi prinesla.

Kereszty Rókus (2007) Két ciszterci életáldozata - 'Sigmond Lóránt levelei Brenner János Anasztázhoz. Vigilia, 72. évfolyam (2007/10), 789. o [Vigilia 2007/10](#)

Leta 1952 se je János Brenner zaobljubil pred Sigmondom Lórántom v zdaj takrat že prepovedanem meniškem redu. Kot člana reda sta ostala v stikih vse življenje, redno sta se srečevala in dopisovala. Pisma sta običajno uničila. Šest ohranjenih pisem, datiranih med letoma 1952 in 1955, omogoča vpogled v njun odnos in so dragocen dokument cerkvene zgodovine o preganjanju in življenju menihov v ilegali.

5 KREATIVNE OBDELAVE

Gre za leposlovna dela, ki jih navdihujejo resnični dogodki, vendar z ustvarjalnimi elementi, ki ponazarjajo življenjsko zgodbo ali pomembne dogodke v njej.

Film, glasba

Tamás Iváncsits: A jó pásztor. Glasbena drama in film

A jó pásztor (*Dobri pastir*) je glasbena drama o življenju in tragični smrti duhovnika Jánosa Brennerja, ki prikazuje moč vere, poklicanosti in človeške vzdržljivosti, ki jo je predstavljal oče János.

Predstava, ki je namenjena predvsem mladim, je bila prvič predstavljena leta 2007 v Monoštru, po njenem uspehu pa je bila posneta tudi filmska različica drame, v kateri so bili nekateri prizori posneti na izvirnih lokacijah. Filmska različica poleg drame vključuje tudi pet intervjujev z upokojenim škofovskim vikarjem, prepostom Józsefom Brennerjem, redovnico Erzsébet Vincenza Kurucz¹⁵ in avtorji.

- Tamás Iváncsits (2007): *A jó pásztor (Dobri pastir)* - glasbena drama na kaseti in zgoščenki
- Tamás Iváncsits - Ferenc Lauer (2008). *A jó pásztor. In memoriam Brenner János (1931-1957)* - DVD film

Oboje lahko naročite pri avtorju: www.ivancsicstamas.hu

¹⁵ Redovnica Erzsébet Vincenza Kurucz Vincenza je bila rojena v vasi Máriaújfalu pri Rábakethelyu. Leta 1949 se je pridružila skupnosti sester salvatorok, vendar je morala po razpustitvi samostanskih redov zapustiti samostan. Pozneje je delala v župniji Rábakethely, kjer je spoznala kaplana Jánosa Brennerja. Od leta 1959 dalje je hranila krvavi koretelj in burzo. Bila je prva, ki si je upala spregovoriti o umoru, in je delovala v upravnem odboru spominske fundacije Jánosa Brennerja, kjer je skrbela za zgrajeno kapelo. József Brenner (2010). Revija Emberhalász, letnik II, št. 2 (maj 2010). Založba Martinus Book and Journal.

Lojze Kozar mlajši (2008) *Mučenec ob Muri* (Založba Družina, Ljubljana).

Mučenec ob Muri je prva celovita knjiga o življenju in smrti Danijela Halasa.

Knjiga kronološko opisuje celotno življenje Danijela Halasa, od njegovega rojstva v Črenšovcih, prek družinskih odnosov in poti do službe župnika do njegove smrti. Avtor knjige, Alojzij Kozar mlajši, je podrobno opisal vsako obdobje njegovega življenja in knjigo obogatil s fotografijami. Velik del vsebine knjige izhaja iz raziskav samega avtorja, Alojzija Kozarja mlajšega. Knjiga je izšla ob 100. obletnici rojstva mučenca Danijela Halasa.

Lojze Kozar ml., Klavdija Dominko (2011) *Slava mučencu* (založba Škofija Murska Sobota).

Avtor in soavtor knjige *Slava mučencu* z zelo bogatim fotografskim gradivom je poleg življenja in dela Danijela Halasa dal velik poudarek tudi poznejšemu obdobju in opisal različna srečanja in zborovanja, organizirana v spomin na mučenca.

Lojze Kozar mlajši (2017) *Križev pot* (založba Škofija Murska Sobota)

Izdana je bila krajša knjižica *Križev pot*, ki naj bi ne le kristjane, ampak tudi širšo javnost seznanila s križevim potom v Hotizi in s tem, kako je vsaka postaja povezana z Danijelom Halasom. Knjižica vključuje tudi kronološki pregled njegovega življenja.

Lojze Kozar mlajši (2001) *Halasova romarska pot* (založba Stopinje, Murska Sobota).

V tej knjižici so navedeni kraji, kjer je deloval mučenec Danijel Halas. Vsak romarski kraj ima svoj pontifikat, otroci ali odrasli romarji, ki so se udeležili romanja s to knjižico, pa so na vsaki točki zbrali žige ali potrdila, ki dokazujejo, da so obiskali vse kraje, navedene v knjižici.

Svete podobe - objavljene v več različnih obdobjih

Slike vključujejo molitve za beatifikacijo in kratek življenjepis.

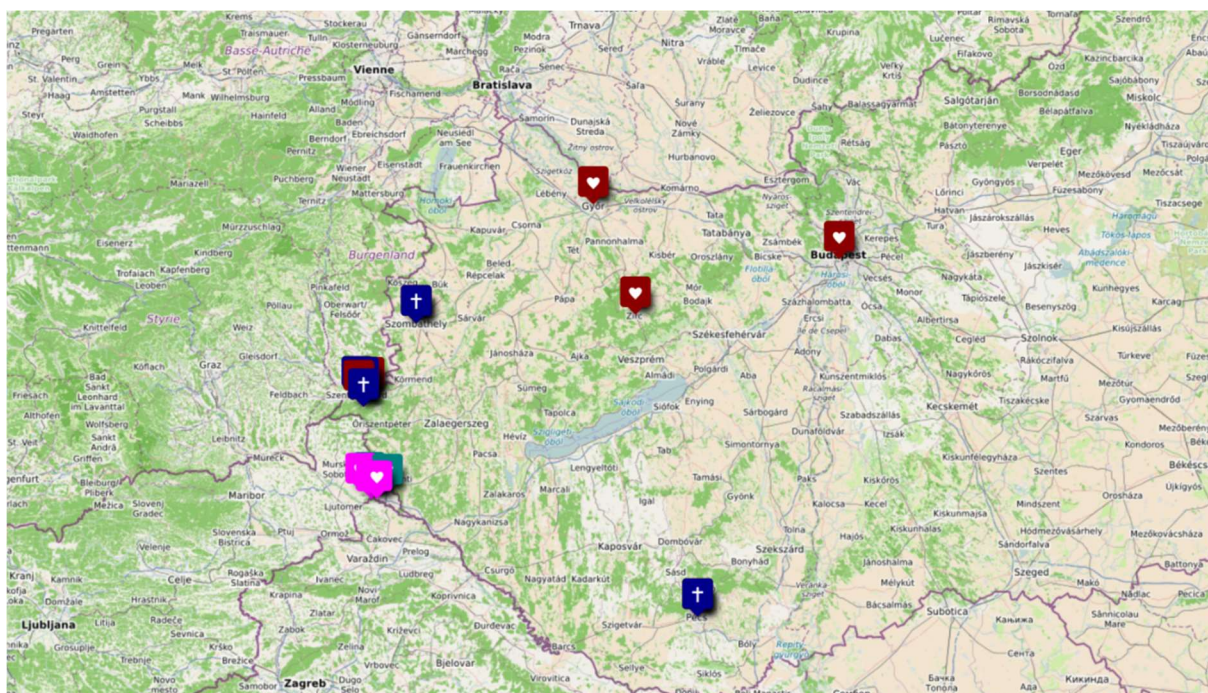
Lojze Kozar ml. (2008) *Kateheze za otroke, mladino in starše o Božjem služabniku Danijelu Halasu*

Zrno do zrna I, II, III, *Ure molitve, Misli in molitve*, Škofija Murska Sobota, 2009, 2013, 2013.

Lokacije

Interaktivni zemljevid, ki prikazuje življenja in spomenike Jánoša Brennerja in Danijela Halas, je na voljo v našem digitalnem inventarju: <https://muraba.hu/messages/digitalis-leltar/>

ŽIVLJENJEPIŠ JÁNOSA BRENNERJA

Pomembni kraji v življenju Jánoša Brennerja

Življenjski dogodek

<i>Sombotel</i>	ZGODNJE OTROŠTVO IN POSVEČENJE: rodil se je in odraščal v Sombotelu, tu je končal prvi letnik semenišča, tu je bil posvečen in tu je daroval svojo prvo mašo. Pokopan je v cerkvi svetega Krivina v Sombotelu.
<i>Pécs</i>	Srednja šola je začel obiskovati na gimnaziji cistercijskega reda Nagy Lajos v Pécsu, ki je imela odločilno vlogo pri razvoju in poglobljanju njegove cistercijske poklicnosti.
<i>Zirc</i>	ZAKLJUČEK CISTERCIJSKEGA (POSVETNEGA) OBLATA IN GIMNAZIJSKEGA ŠTUDIJA: na duhovniško življenje se je začel pripravljati v gimnaziji, kjer so ga poučevali učitelji menihi, odpuščeni iz nekdanjih cerkvenih šol. Tik pred razpustom reda je prevzel noviciatski habit.
<i>Budimpešta</i>	ŠTUDIJ RELIGIJE IN TAJNI NOVIČIAT: kot laični študent je obiskoval teološko akademijo, vendar je živel pri cistercijskih družinah in skrivoma nadaljeval noviciat.
<i>Győr</i>	Obdobje semenišča: Po zaprtju semenišča v Sombotelu je študij nadaljeval v semenišču v Gyóru, kjer je v četrtem letniku postal predavatelj za prve letnike.
<i>Rábakethely (Monošter)</i>	Kaplanska služba 17. avgusta 1955 je bil premeščen v Rábakethely kot kaplan k župniku Dr. Ferencu Kozmi.
<i>Zsida (Monošter)</i>	Kraj njegovega mučeništva 15. decembra 1955 so ga našli za šolo v Zsidi.
<i>Magyarlak</i>	<i>Fília</i>

Máriaújfalu
(Monošter)

Zadnja sveta maša Zadnjo sveto mašo je tu daroval 14. decembra 1955.

Farkasfa (Monošter)

Fília. Napadli so ga, ko se je na motorju peljal k maši in pred njega metali polena.

SPOMINSKI KRAJI

<i>Rábakethely, cerkev</i>	PORTRET JÁNOSA BRENNERJA Kip Žalostne Marije - naročil ga je župnik dr. Ferenc Kozma v spomin na Jánosa Brennerja. Obnovljen leta 2022. Kip Jánosa Brennerja na župnijskem vrtu
<i>Farkasfa</i>	PORTRET JÁNOSA BRENNERJA je med vitraži, ki prikazujejo pomembne osebnosti cerkvene zgodovine 20. stoletja.
<i>Máriaújfalu</i>	Na zadnjo mašo Jánosa spominja marmorna plošča v svetišču. Portret duhovnika Jánosa Brennerja se nahaja ob vhodu v cerkev. Poleg njega je na zunanji steni cerkve nameščena še ena spominska plošča v čast duhovniku Jánosu.
<i>Zsida</i>	Kapela Dobrega pastirja ali kapela blaženega Jánosa Brennerja - Leta 1996 je bila posvečena kapela Dobrega pastirja, zgrajena na mestu, kjer je potekala zadnja pot Jánosa Brennerja. Od leta 1992 stoji pred kapelo šole v Zsidi, v bližini kraja njegovega mučeništva spominski križ.
<i>Sombotel</i>	KATEDRALA MARIJINEGA OBISKANJA - po beatifikaciji so bili posmrtni ostanki Jánosa Brennerja položeni v to cerkev, ki spominja na njegovo življenje in delo. V spovednici CERKVE SVETE ELIZABETE je stekleno okno, na katerem je upodobljen Brenner. V bližini CERKVE SVETEGA MARTINA je šola, ki nosi ime Jánosa Brennerja. Pri šoli se nahaja njegov celopostavni kip. Na steni ŠKOFOVSKE PALAČE je relief. Na vhodu v KOLEGIJ BRENNER se nahaja relief. Portret Jánosa Brennerja je pred OLTARJEM SVETEGA MARTINA . Pred CERKVIJO KRISTUSA KRALJA V KÁMONU stoji lesen kip. V FRANČIŠKANSKI CERKVI je na steklenem oknu Brennerjev portret.
<i>Pécs</i>	Kip mučenca, postavljen ob 50. obletnici njegove smrti, stoji na njegovi nekdanji srednji šoli, gimnaziji cistercijskega reda Lajos Nagy.
<i>Monošter</i>	Cerkev Marijinega vnebovzvetja: oltar, posvečen Jánosu Brennerju, in relikvija mučenca

RAZSTAVE

Škofijska zbirka Jánosa Szilyja in center za obiskovalce, Sombotel: v pritličju škofijske palače je stalna razstava o Jánosu Brennerju. (9700 Szombathely, Berzsényi Dániel tér 3. - [Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont](#))

János Brenner je umrl pred šestdesetimi leti Leta 2017 je Domoznanski klub Monošter pripravil začasno razstavo o Jánosu Brennerju. Na razstavnih panojih lahko spremljate pomembne kraje iz življenja Jánosa Brennerja, vključno z njegovim rojstno hišo, šolami in spomini na njegovo službo kaplana v Rábakethelyu. Fotografije prikazujejo romanja, organizirana v njegovo čast, spominsko kapelo v Zsidi in kraj njegovega mučeništva.

Kapela Dobrega pastirja - Kapela blaženega Jánosa Brennerja, Monošter-Zsida. Temeljni kamen kapele je bil položen 9. decembra 1995, zgradbo pa je 25. avgusta 1996 posvetil županijski škof István Konkoly. V kapeli marmorne plošče spominjajo na zgodbo o smrti Jánosa Brennerja in posredujejo donatorjev poziv vernikom, naj molijo za družine in nove duhovniške poklice. Na dan svetega Petra in Pavla se tu predstavijo novomašniki sombotelske škofije, 15. v mesecu (od maja do oktobra) pa je v kapeli ob 18. uri sveta maša. Na predvečer tretje nedelje v decembru pa Združenje krščanskih gibanj iz Monoštra organizira nočno peš romanje od cerkve Vseh svetih v Rábakethelyu po Brennerjevi romarski poti (Pot mučeništva) do kapele in od tam do spominskega križa v Zsidi, v bližini kraja umora. Kapelica, ki je povezana tudi z Marijino potjo, je postala cilj verskega turizma - romarji si lahko vnaprej rezervirajo strokovni vodeni ogled. Pred kapelo je prostora za približno 40 ljudi, na klopeh zunaj pa za približno 100 ljudi.

ŽIVLJENJEPIŠ DANIJELA HALASA

Pomembni kraji v življenju Danijela Halasa

<i>Črenšovci</i>	Danijel Halas se je rodil 24. junija 1908 v Črenšovcih. Krščen je bil v cerkvi Povzdignjenja svetega križa.
	Tu je končal osnovno šolo, po posvetitvi v duhovnika pa je tu imel svojo novo mašo.
<i>Murska Sobota</i>	Začel obiskovati srednjo šolo v Murski Soboti
<i>Ljubljana</i>	Maturiral v Ljubljani
<i>Ljutomer</i>	Kaplan
<i>Lendava</i>	Kaplan in vodja Marijine družbe
<i>Velika Polana</i>	Bil je župnik v Veliki Polani, kjer je tudi pokopan.
<i>Budimpešta</i>	Bil je v zaporu v Budimpešti.
<i>Hotiza</i>	Aretirali so ga in umorili v Hotizi.
<i>Kot</i>	Njegovo truplo so našli v Kotu.

SPOMINSKI KRAJI

<i>Črenšovci</i>	Cerkev Povzdignjenja svetega križa, stalna razstava o Danijelu Halasu
<i>Kot</i>	Spominski park, na mestu, kjer je bilo najdeno truplo Danijela Halasa
<i>Hotiza</i>	Križev pot oziroma Halasov križev pot na poti, ki jo je prehodil na svojem zadnji poti pred umorom
<i>Velika Polana</i>	Tukaj je grob Danijela Halasa

